

DOI: 10.31793/2413-5461.2025.14-3.61

А.М. Урбанович

ДНП «Львівський національний
медичний університет імені Данила
Галицького»

УДК: 616.379-008.64-038-06-07-08

ОГЛЯД УНІФІКОВАНОГО КЛІНІЧНОГО ПРОТОКОЛУ ПЕРВИННОЇ, ЕКСТРЕНОЇ ТА СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ «ЦУКРОВИЙ ДІАБЕТ 1 ТИПУ У ДОРΟΣЛИХ», ЗАТВЕРДЖЕНОГО НАКАЗОМ МОЗ УКРАЇНИ ВІД 26.01.2023 № 151

Резюме. Текст містить детальний огляд Уніфікованого клінічного протоколу первинної, екстреної та спеціалізованої медичної допомоги «Цукровий діабет 1 типу у дорослих», затвердженого Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 26 січня 2023 року № 151. Аналізуються ключові положення протоколу щодо діагностики, лікування та профілактики ускладнень цукрового діабету 1-го типу в дорослих, що робить його необхідним до використання в щоденній лікарській практиці.

Ключові слова: цукровий діабет 1-го типу, ускладнення цукрового діабету, діагностика, лікування, уніфікований клінічний протокол.

Цукровий діабет (ЦД) 1-го типу — це метаболічне захворювання, спричинене аутоімунним ураженням β-клітин острівців підшлункової залози з розвитком ендегенного дефіциту інсуліну. За цукрового діабету відзначаються порушення вуглеводного, жирового і білкового обмінів, які зумовлені порушеннями дії інсуліну на тканини-мішені. ЦД 1-го типу характеризується втратою бета-клітин, які виробляють інсулін, що призводить до абсолютного дефіциту інсуліну.

На ЦД 1-го типу припадає приблизно 5-10% усіх випадків діабету. Попри те, що пік захворюваності припадає на період статевого дозрівання та раннього зрілого віку, ЦД 1-го типу діагностується в усіх вікових групах. Глобальна поширеність ЦД 1-го типу становить 5,9 на 10 000 осіб, захворюваність оцінюється в 15 на 100 000 осіб на рік.

Мета. Основна мета цього Уніфікованого клінічного протоколу — забезпечити єдність та ефективність до надання медичної допомоги пацієнтам із ЦД 1-го типу в Україні. У Протоколі сформовано структурований комплекс заходів на основі мультидисциплінарного підходу, спрямований на раннє та своєчасне виявлення, діагностику й лікування цукрового діабету 1-го типу в пацієнтів віком від 18 років, навчання їх і членів їхніх сімей правильному самоконтролю

захворювання, запобігання ускладненням та підвищення якості життя.

Уніфікований клінічний протокол створено для широкого застосування лікарями загальної практики, сімейної медицини, ендокринологами, екстреної медичної допомоги. Пропонується такий розподіл обов'язків: встановлення діагнозу ЦД 1-го типу та призначення інсуліну здійснюється лікарем-ендокринологом. Лікарі загальної практики — сімейні лікарі та дільничні терапевти відіграють ключову роль в організації раннього виявлення ЦД 1-го типу, сприяють виконанню рекомендацій спеціалістів під час лікування й запобігають ускладненням. Лікарі відділень екстреної медичної допомоги надають невідкладну медичну допомогу пацієнтам у разі виникнення гострих ускладнень ЦД 1-го типу. Протокол надає чіткі рекомендації та алгоритм дій, які сприяють підвищенню ефективності лікувальних заходів і забезпечують високий рівень надання медичної допомоги хворим на ЦД 1-го типу. З метою забезпечення актуальності Протокол розроблено з урахуванням сучасних міжнародних рекомендацій і настанов, зокрема Американської діабетичної асоціації (American Diabetes Association (ADA) Releases Standards of Medical Care in Diabetes), що робить його універсальним інструментом для оптимізації лікування ЦД 1-го типу та його ускладнень у дорослих пацієнтів.

Методологія. Методологічна основа Уніфікованого клінічного протоколу базується на принципах доказової медицини, що дозволяє забезпечити високу ефективність і безпечність запропонованих лікувальних стратегій. Протокол розроблений на основі актуальних науково обґрунтованих даних і міжнародних клінічних рекомендацій, які дозволяють адаптувати його до національних умов та специфіки української системи охорони здоров'я. Протокол також враховує положення Американської діабетичної асоціації.

Документ затверджено відповідно до стандартів медичної допомоги, визначених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 28 вересня 2012 року № 751. Його положення спрямоване на забезпечення якості медичної допомоги, удосконалення профілактичних заходів, а також підвищення ефективності діагностики та лікування ЦД 1-го типу. Сучасна методологічна база протоколу, що базується на новітніх дослідженнях у галузі діабетології, забезпечує його відповідність актуальним світовим стандартам і потребам української медичної практики.

Основні положення протоколу. Основні положення Уніфікованого клінічного протоколу охоплюють усі аспекти діагностики, лікування, спостереження та профілактики ускладнень ЦД 1-го типу, що є важливим для зниження прогресування ускладнень цього захворювання. Протокол охоплює та висвітлює такі розділи:

Первинна медична допомога при ЦД 1-го типу

Має бути спрямована на раннє виявлення лікарем загальної практики — сімейним лікарем ознак ЦД 1-го типу та скерування пацієнта до лікаря-ендокринолога з метою встановлення діагнозу і призначення лікування.

Лікування призначається лікарем-ендокринологом після встановлення діагнозу ЦД 1-го типу, а лікарем загальної практики — сімейним лікарем здійснюється спостереження, контроль за виконанням призначень, інформування пацієнтів із ЦД 1-го типу та їхніх сімей про розвиток, наслідки й лікування захворювання.

Екстрена медична допомога повинна надаватися при гострих ускладненнях ЦД 1-го типу. Рання діагностика й госпіталізація пацієнтів із проявами тяжкої гіпоглікемії або гіперглікемії з метою проведення комплексного лікування зменшує ризик смерті внаслідок цього захворювання, покращує результати лікування та якість життя цих пацієнтів.

Діагностика ґрунтується на визначенні рівня глюкози в плазмі крові. Критеріями є: рівень глюкози в плазмі натще, двогодинне значення глюкози в плазмі під час проведення перорального тесту на толерантність до глюкози або рівень HbA1c. Також необхідно проводити диференційну

діагностику із ЦД 2-го типу, специфічними типами цукрового діабету та гестаційним ЦД.

Лікування. Пацієнти із ЦД 1-го типу потребують призначення інсулінотерапії. В Уніфікованому клінічному протоколі наведено характеристики інсулінів та аналіз сучасних схем інсулінотерапії. У документі наголошується на необхідності ретельного моніторингу глікемічного контролю та індивідуального підбору схем інсулінотерапії.

В Уніфікованому клінічному протоколі наведено клінічні критерії диференційної діагностики коматозних станів — гострих ускладнень ЦД 1-го типу. Також надано рекомендації щодо невідкладної допомоги та спостереження за пацієнтами при цих станах.

Хронічні ускладнення ЦД 1-го типу включають: діабетичну периферичну нейропатію, діабетичну ретинопатію, хронічну (діабетичну) хворобу нирок та діабетичну стопу. В Уніфікованому клінічному протоколі надано алгоритм діагностики та лікування хронічних ускладнень ЦД 1-го типу.

У Протоколі наголошується на необхідності контролю судинного ризику в пацієнтів із ЦД 1-го типу. Оцінку факторів судинного ризику слід проводити щорічно. Вона має включати: рівень екскреції альбуміну, наявність куріння, контроль глікемії, артеріальний тиск, повний ліпідний профіль (включаючи рівні холестерину ЛПНЩ, ЛПВЩ і тригліцеридів), вік, сімейний анамнез серцево-судинних захворювань, а також наявність абдомінального ожиріння.

Ведення вагітних, хворих на цукровий діабет 1-го типу — це окремий розділ Протоколу.

Догляд до зачаття включає консультування щодо планування вагітності, що передбачає оптимальний контроль цукрового діабету й збалансоване харчування, переважно у співпраці з міждисциплінарною командою спеціалістів, щоб оптимізувати материнські та неонатальні результати. Оцінка і ведення ускладнень ЦД 1-го типу передбачає обов'язкове офтальмологічне обстеження з консультацією офтальмолога, а також скринінг на хронічну хворобу нирок. Ведення під час вагітності включає індивідуальний підбір схеми інсулінотерапії та встановлення цільових глікемічних рівнів, зазвичай із застосуванням інтенсивної інсулінотерапії.

Уніфікований клінічний протокол передбачає наявність мультидисциплінарної команди, до складу якої входять терапевти, ендокринологи, кардіологи, офтальмологи, нефрологи, неврологи, кардіохірурги, інші фахівці та середній медичний персонал. Ця команда має брати участь у наданні спеціалізованої медичної допомоги пацієнтам із ЦД 1-го типу.

Рекомендації та впровадження

Уніфікований клінічний протокол містить чіткі рекомендації для лікарів різних спеціальностей,

зокрема загальної практики — сімейної медицини, ендокринології та терапії. Він забезпечує структуровані алгоритми діагностики та лікування, що полегшують клінічну практику й сприяють кращим результатам лікування. Важливим аспектом є навчання членів сім'ї, що включає розвиток навичок самоконтролю рівня глікемії, правильного харчування та мотивації до здорового способу життя. Впровадження Протоколу передбачає активну взаємодію медичних спеціалістів та їх практичну участь у процесі лікування. Для успішної реалізації Протоколу необхідне поєднання достатнього кадрового ресурсу та

матеріально-технічного забезпечення, що відповідають національним стандартам і потребам системи охорони здоров'я.

Висновки

Впровадження Уніфікованого клінічного протоколу первинної, екстреної та спеціалізованої медичної допомоги «Цукровий діабет 1 типу у дорослих» має суттєвий потенціал для покращення контролю цукрового діабету 1-го типу й зниження ризику гострих та хронічних ускладнень ЦД 1-го типу і ранньої інвалідизації цих пацієнтів в Україні.

REVIEW OF THE UNIFIED CLINICAL PROTOCOL FOR PRIMARY, EMERGENCY AND SPECIALIZED MEDICAL CARE «TYPE 1 DIABETES IN ADULTS», APPROVED BY THE ORDER OF THE MINISTRY OF HEALTH OF UKRAINE DATED JANUARY 26, 2023 NO. 151

A.M. Urbanovych

Abstract. The Unified clinical protocol for primary and specialized medical care (UCPMC) «Type 2 diabetes mellitus (DM) in adults» waThe text contains a detailed review of the Unified Clinical Protocol for Primary, Emergency and Specialized Medical Care «Type 1 Diabetes in Adults», approved by the Order of the Ministry of Health of Ukraine dated January 26, 2023 No. 151. The key provisions of the protocol regarding the diagnosis, treatment and prevention of complications of type 1 diabetes in adults are analyzed, which makes it necessary for use in daily medical practice.

Keywords: type 1 diabetes mellitus, complications of diabetes mellitus, diagnostics, treatment, unified clinical protocol.

Для цитування: Урбанович АМ. Огляд Уніфікованого клінічного протоколу первинної, екстреної та спеціалізованої медичної допомоги «Цукровий діабет 1 типу у дорослих», затвердженого Наказом МОЗ України від 26.01.2023 № 151. Практикуючий лікар № 3-25, с. 61-63, DOI: 10.31793/2413-5461.2025.14-3.61.

Адреса для листування: Урбанович Аліна Мечиславівна, alinaur@dr.com; кафедра ендокринології ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького», вул. Пекарська, 69, Львів, 79010, Україна.

Відомості про авторів: Урбанович Аліна Мечиславівна, докторка медичних наук, професорка, завідувачка кафедри ендокринології ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького». ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3676-7345>.

Особистий внесок: Урбанович Аліна Мечиславівна — генераторка ідеї, написання статті, аналіз проблеми, проведення пошуку літератури, оформлення статті відповідно до вимог.

Фінансування: Стаття підготовлена за власні кошти.

Декларація: Авторка задекларувала відсутність конфлікту інтересів і фінансових зобов'язань.

Проходження статті: Надійшла до редакції 15.07.2025 р., прийнята на друкування 06.08.2025 р., надрукована 30.09.2025 р.

For citation: Urbanovych AM. Review of the Unified Clinical Protocol for Primary, Emergency and Specialized Medical Care «Type 1 Diabetes in Adults», approved by the Order of the Ministry of Health of Ukraine dated January 26, 2023 No. 151. The Practitioner, 2025, № 3, p. 61-63, DOI: 10.31793/2413-5461.2025.14-3.61.

Correspondence address: Urbanovych Alina, alinaur@dr.com; Department of Endocrinology, Danylo Halytsky Lviv National Medical University, 69 Pekarska Str., Lviv, 79010, Ukraine.

Information about the authors: Urbanovych Alina, Professor, Doctor of medical sciences of the Department of Endocrinology, Danylo Halytsky Lviv National Medical University. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3676-7345>.

Personal contribution: Urbanovych AM — idea generator, writing an article, interpretation of results, problem analysis, literature search, design of the article according to requirements.

Funding: The article has been prepared with own funds.

Declaration of Ethics: The authors declare that there is no conflict of interest or financial bias.

Article: Received 15.07.2025, accepted 06.08.2025, published 30.09.2025